

YAYIN ETİĞİ BAĞLAMINDA ELEKTRONİK YAYINLARDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Uğur Demiray* - Halil İbrahim Gürcan*

ÖZET

Elektronik yayıncılık, internetin yaygınlaşması ile üzerinde yoğun olarak durulmaya ve yeni teknolojiler geliştirilen bir alan olmaya başlamıştır. Bunun en yaygın örneklerini, e-kitaplar, e-dergiler oluşturmaktadır. İnternetin evrensel düzeyde yaygınlaşan yapısı gereği, artık geleneksel yayın organlarının internet üzerindeki yayınlarının da yeni bir şekilde yayımlanabilmesi yolu açılmıştır.

Elektronik yayınlar içinde, akademik çevrelere hitap eden e-journal'lar ise artık önemli bir araç konumuna gelmiştir. Bu durum elektronik dergi yayıncılığında etik yaklaşımın bir kez daha gözden geçirilmesi konusunu kaçınılmaz kılmaktadır.

Bu makale çalışmasında yazarlar tarafından, elektronik yayınlardaki ve özellikle de e-dergilerdeki etik kuralların değerlendirilmesi yapılacak, sorunlar tespit edilerek, akademik e-dergilerin sorunlarına çözüm önerileri getirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar sözcükler: Yayın etiği, elektronik yayınlar, e-dergi

THE PROBLEMS WHICH APPEAR IN ELECTRONIC PUBLISHING WITHIN THE FRAMEWORK OF PUBLISHING ETHICS AND SUGGESTIONS FOR SOLUTIONS

ABSTRACT

Today, electronic publishing activities are getting popular in publishing area after developing and expanding use of internet technology in our world. The most popular examples of electronic publishing are appearing as e-book publishing and e-journalism in the publishing. Structure of internet technology and it's widely usage is provided new publishing opportunities to versus traditional publishing. As an important application of electronic publishing is scholarly publishing, especially electronic scholar journalism has become favor one in electronic publishing world. So that, on a nowadays, perspective of ethical values should be revise for scholarly e-journalism once more, in publishing sector.

In this article, authors will try to focus and discussing the evaluation of ethical values in electronic scholarly journal publishing versus traditional academic journal publishing, indicate problems if there is some problems and looking for its solution ways.

Keywords: Ethics of publishing, Electronic publishing, e-journal

GİRİŞ

Bilgisayarların "kişisel"e, diğer deyişle PC'ye dönüşmesiyle birlikte, elektronik veri ve mesaj transferinde büyük kolaylıklar sağlayacak network sistemleri gelişerek interneti oluşturmuş, bu da geleneksel yayıncılığı etkileyerek bilgisayarlar arası veri transferini sağlayacak "elektronik yayıncılık" ya da "online yayıncılık" türünün ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Elektronik yayıncılık, basılı olmayan materyallerin dijital ortamda üretimini tanımlamaktadır. Elektronik yayıncılık, dijital ortamda sunulan bültenleri, haber gruplarını, mektup

listelerini, CD-ROM tabanlı araçları ve web sitelerini kapsamaktadır. (Johnes ve Cook 2000, Demiray 2003) Elektronik yayıncılık; tam metinli profesyonel metinlerin, makalelerin, manyetik veya optik diskler gibi bilgisayar tabanlı depolama teknolojisi yoluyla yayma ve arşivleme olarak da tanımlanmaktadır (Tonta 1997).

Bazı elektronik yayım ortamları, fikirleri, görüşleri, tartışmaları ve diğer tür enformasyonu kapsamakta ve akademisyenliğin kriterlerini karşılayamamaktadır. Akademisyenlik, amaçları açıkça belirtilmiş, arka plan hazırlığı yeterli, konu başlığına uygun yaklaşımı olan, önemli

* Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi

sonuçlar elde edilmiş, materyalin sunumu etki-leyici olan ve proje bağlamında incelikte değerlendirilmiş kriterleri içermektedir.

Elektronik yayıncılıkta bilgisayarların kullanımını iki temel amaca hizmet etmektedir: (Ludwick ve Glazer 2000) Mesaj iletimi ve ağ yapısı içinde; e-posta ve listeleri, haber grupları, forum köşeleri ve sohbet odaları ve ikinci olarak da enformasyon yönetimidir.

1995 sonrası elektronik ortama geçmeye başlayan akademik dergiler, elektronik yayıncılıkta önemli gelişmeler kaydetmeye başlamıştır. İnternetin dünya genelinde yaygınlaşması ve sosyo-ekonomik düzeyde her kesime ve yaş grubuna hizmet sunabilmesi avantajlarıyla birlikte elektronik dergi yayıncılığında da hızla web ortamına geçiş sağlanmış ve e-dergilerin sayıları hızla artmıştır. Bu hızlı dergi yayınlarının artması sürecinde daha özel bir alan olan “Akademik E-dergi Yayıncılığı” kavramı da gündeme gelmiştir. Elektronik ortama geçen dergilerin artmasıyla birlikte, ortaya “etik değerler” tartışması da çıkmakta, bu yeni gelişim e-dergi yayıncılığının uyacağı etik kurallar dizgesinin ne olması gerektiği sorununun tartışılmasını gerekli kılmaktadır.

Bu bildiriye, elektronik yayınlardaki ve özellikle de akademik e-dergilerdeki etik kuralların değerlendirmesi yapılacak, sorunlar belirlenerek, akademik e-dergilerin sorunlarına çözüm önerileri getirilmeye çalışılacaktır.

E-DERGİLERİN AVANTAJLARI

Akademik e-dergilerin, basılı dergilere göre önemli avantajları bulunması, e-dergilerin sayılarının giderek artmasında temel etken olmaktadır. E-dergilerin sayılarının artmasıyla birlikte, üniversite kütüphanelerinin bu dergilere aboneliği de her geçen gün artmaktadır. The University of Minnesota Libraries (1999), 15.000 e-dergi aboneliğini kullanıcılarına sunarken, The University of Liverpool, kullanıcılarına 7.700 tam metin e-dergiye erişim imkanı vermektedir. Bunlardan yola çıkarak akademik e-dergilerinin sayısının çok fazla olduğunu söylemek gerekmektedir.

E-dergilerin basılı dergilere göre şu avantajları bulunmaktadır:

Erişilebilirlik

İnternetin yaygınlaşmasına bağlı olarak e-dergilere, coğrafik yerleşime bağlı olmadan her kullanıcı, herhangi bir yerden erişebilmektedir. Uygun bir yazılım ve web görüntüleyici (browser) servisiyle online ortamdaki akademik dergilere ulaşılabilirlik mümkündür. Bu erişilebilirlik rahatlığı, dünya genelinde yalnızca akademisyenlere değil, öğrenciler ve diğer ilgili kişilere de akademik dergi erişimi sağlamaktadır.

Kullanılabilirlik

E-dergiler, web görüntüleyici programların kullanım rahatlığından dolayı, herkes tarafından dergiye erişme ve makalelere ulaşma, okuyabilme ve çıktı alabilme imkanları vermektedir. Bu imkanlar nedeniyle e-dergilerin kullanım rahatlığı bulunmaktadır.

Yayılabirlik

Basılı dergi üretiminin zaman alıcı bir işlem olması, derginin zamanında çıkamama sorunu gibi nedenlerden dolayı e-dergiler; daha kısa sürede hazırlanıp zamanında yayımlanması, önemli bir avantaj sağlamaktadır. Basılı dergilerin okura ulaştırılmasında geçen süre ve dünya genelinde dağıtılamama sorunları, e-dergilerin daha avantajlı konuma yükselmesine neden olmaktadır.

Teknolojik imkanlar

E-dergiler, animasyon, sanal gerçeklik, interaktif 3D görüntü, referanslara yönlendirme, yorumlara bağlantılar, gezinti destekleri (yazı-tablo-figür ve bibliyografik unsurlar) sağlamaktadır. İnternetin en önemli özelliği olan “hipermetin” özelliği, e-dergilerin de başka referanslara yönlendirilmesinde önemli bir araç olarak görülmektedir.

Akademik çalışma imkanı

Akademik çalışmaların en önemli yanı, bilimsel materyallere kolay ve çabuk erişim olmasıdır. Akademisyen, 1-2 yıllık gecikmeyle çıkan ya da ellerine ulaşan basılı dergiyle karşılaştırıldığında, e-dergilerin yayıma konulduğu anda ulaşip makaleleri okuyabilmesine olanak sağlaması, akademisyenlerin çok daha güncel bilgilere ve araştırmalara erişmesini olanaklı kılmaktadır. Akademisyenler, kendi elektronik

dosyalarını oluşturarak bunları kendi web siteleri üzerinden diğer akademisyenlerin kullanımına da sunabilmekte, bu dosyalardan diğer akademisyenler de yararlanabilmektedir. Bu da akademik düzeyde paylaşım ve ortak projeler yürütme ya da araştırmalar yapmakta yeni bir açılım sağlamaktadır.

Maliyet

Günümüzde e-dergilerin pekçoğu, kullanıcılarından herhangi bir ücret talep etmemektedir. Böylece okuyucu e-dergilerden geniş kapsamda yararlanabilmektedir. Pek çok kütüphane de, basılı dergilerin maliyetlerinin yüksek olmasından dolayı e-dergilere daha fazla ilgi göstermektedir.

E-DERGİLERİN DEZAVANTAJLARI

E-dergilerin olumlu yanları yanında, basılı dergilere göre olumsuz yanları da bulunmaktadır. Bunlar:

Teknik zorluklar ve sorunlar

İnternet kullanıcısı olan ve e-dergiyi okumak isteyen okur, temel bilgisayar ve network yeteneklerine sahip olmalıdır. Okurun bilgisayarla ilgili temel bilgileri bilmenin yanında internet ve web kullanımına da muktedir olmalı, dosya çekme, yükleyebilme, kaydetme, kopyalama, yazıcı çıktısı alma ve elektronik dosya oluşturma gibi yetenekleri bulunmalıdır.

Okuyucular bu yeteneklere sahip olsalar da, e-dergilere erişimde, ağ sorunları ve internete bağlanmadaki sorunlar nedeniyle teknik sorunlar yaşayabilmektedir. Ses ve grafik taşıyan e-dergilere ulaşımında da bağlantı yavaşlığından kaynaklanan sorunlar çıkabilmektedir.

Teknik standartların henüz tam oluşmaması nedeniyle, site erişimlerinde, dosya indirmede sorunlar ya da ulaşılamama ortaya çıkabilmektedir.

Bununla birlikte, yaygın olmamakla birlikte, e-derginin yayımlandığı web alanına erişememek, ilgili web sunucunun devre dışı kalması ya da teknik bakım gibi nedenlerle bağlantıdan kesilmesi gibi sorunlarla e-dergiye ulaşılamama da bir dezavantaj olarak kendini göstermektedir.

Okura sıcak gelmeyebilir

Basılı materyale alışmış bir okur için, e-dergiye internetten erişerek okumak sıkıntı verebilir. Birçok okur için, online dergiler mükemmel enformasyon taşımaya karşın, kullanıcı dostu olmaması nedeniyle bu tür dergilere soğuk bakmaktadır. Okurun doğrusal bir şekilde (yatay ya da dikey olarak) ekran kaydırarak metni okuması, onda sıkıntı yaratabilir, gözlerini yorabilir, ekrandan makale okumak rahat olmayabilir. Ayrıca, enformasyon sunumunda standart olmayan unsurlar (tasarımdan kaynaklanan ya da bağlantılardaki farklılıklardan veya makaleleri sınıflandırmadan kaynaklanan) da okura sıkıntı verebilir. Basılı araçların sunumuna alışmış olan insanlar, web sunumunu rahat ve sıcak bulmayabilir.

Yayın zamanı ve sıklığı, e-dergiler arasında da büyük farklılıklar yaratmaktadır. E-dergilerin yayım periyodu yılda 1-12 sayı arasında değişebilmekte bu da okur açısından izleme zorluğu yaratabilmektedir.

E-dergilerin eski sayılarına erişim, online olarak kolay olmasına rağmen, eski sayılara erişimde istenilen bilgiler, bir takım işlem aşamaları ve yönlendirmeler okuru sıkabilmektedir.

E-dergiye üye olma ve dergiye erişimde istenilen bilgilerin doğru girilmesinde kullanıcı açısından "spam mail" gibi birtakım sorunlar yaratabilmektedir.

Okur, basılı dergideki gibi makalelerin altını çizme, yanlarına not alma gibi işlemleri e-dergilerde yapamamaktadır.

Maliyet

E-dergi kullanımında parasal ve zaman maliyetleriyle ilgili sorunlar olabilmektedir. Kullanıcı, bilgisayar, ekran, yazılım, servis sağlayıcı gibi teknik altyapıya sahip olmalı ve bu da kullanıcıda parasal sıkıntılar yaratabilmektedir.

Zaman açısından bakıldığında ise, araştırma yaparken, internetin diğer araçlarıyla da uğraşmak zaman kaybına yol açabilmekte, haber gruplarıyla konuşma, sohbet odalarına katılma nedeniyle, araştırma sürecinde zaman yitimine neden olabilmektedir.

Erişim sorunları

Kullanıcı demografilerine bakıldığında, online dergilere eşit düzeyde erişim olanağı bulunmamaktadır. Erişimde, ülkelerin internet bağlantı durumu da sorun yaratabilmektedir.

E-dergilerin indekslenmesi

E-dergilerin indekslenmesinde de sorunlar olması nedeniyle, kullanıcıların e-dergilere erişiminde sorunlar yaratmaktadır. Akademik e-dergilere erişimde kişisel ve teknik yeteneklere bağlı olarak erişim mümkün olmakta, fakat, bütün dergilere ve makalelere erişim olanağı bulunmamaktadır.

Yayının güvenliği ve kötü niyetler

Basılı dergi ile karşılaştırıldığında, elektronik ortamın dosya indirme, kopyalama ve yapıdırma kolaylıkları nedeniyle enformasyonun bozulmasına, korsanlığa ve intihale daha yatkın olduğu görülmektedir. E-yayınlarda telif hakkı, enformasyonun bozulması ve intihali (başka birisine ait eserin kendi eseriymiş gibi yayıma sunulması), basılı araçlara göre çok daha ciddi boyutlardadır.

E-dergilerin kabul sorunu

E-dergilerin akademik çevrelerde, basılı dergilere göre daha az kabul görmesi bir sorun oluşturmaktadır. Elektronik ortama giren dergilerin sayısının hızla artmasına karşın, birçok akademik çevrede e-dergiler ikinci sınıf dergi olarak görülmektedir. Basılı dergilerde başvuru makale değerlendirme kriterlerinin, e-dergilerde de aynen kullanılması gerekmektedir.

AKADEMİK ELEKTRONİK-DERGİ YAYINCILIĞINDA ETİK DEĞERLER

Geleneksel akademik dergi yayıncılığında etik ilkelere ilişkin literatüre bakıldığında, yeni medya ortamındaki akademik yayıncılar açısından şu konulara bakmak yararlı olacaktır:

Kalite

Etik prensibin “zarar vermeme!” ile yakından bağlantılı olan kalite unsuru, dürüstlüğü ve bütünlüğün erdemliliğini göstermektedir. Elektronik yayım kalitesi hakkında etiksel değer, elektronik dergilere teslim edilen makalelerin gözden geçirilip geçirilmemesini, bu konudaki hassasiyeti de beraberinde getirmektedir.

Güvenirlilik

Güvenirlilik, mahrem ve gizliliğin etik ilkeleriyle ilgili olan bir konudur. Elektronik dergi editörleri, yazarlara karşı gizliliği garanti etmekle sorumludur (hakemlerin ve başka yazarlar hakkında bilgi vermemek gibi) ve basılı dergi editörleri gibi mahremiyet ilkelerine bağlı olmalıdırlar.

İzlenecek yol

İzlenecek yol, hukuka bağlılıkla ilgili bir etik prensiptir. E-derginin başarılı olması için, yalnızca kendi okurlarına sahip olmanın yanında, okurun enformasyona erişiminde izleyeceği yol da açık olmalıdır. Dergi nasıl yayımlanıyor? Derginin ikili yayın versiyonu (basılı ve online) var mı? Ücretsiz mi? Eğer ücretsiz ise kayıt isteniyor mu? E-dergiye erişim üyelik yöntemine mi dayanıyor? Böyleyse, e-dergi yalnızca üyelerine mi açık? (Oğuzerten 2000, Cipriano ve Ruth 2000).

Tutarlı bir etik karara varmak için, e-dergide şu on soruya yanıt aramak yararlı olacaktır (Poyn-ter Institute 1994):

- Ne biliyorum, neyi bilmem gerekiyor?
- Akademik dergi yayımdaki amacım nedir?
- Etik ilkelerim nelerdir?
- Hangi yayın örgütü politikaları ve profesyonel kılavuzlarla ilgilenmeliyim?
- Farklı perspektifteki ve farklı görüşlerdeki karar verme sürecindeki diğer insanları yayım sürecine nasıl dahil edebilirim?
- Menfaat sahipleri, benim kararımdan etkilenenler kimlerdir? Onların motivasyonları nelerdir? Hangi şeyler yasalıdır?
- Yayım sürecindeki roller tersine döndürülürse ne olur? Eğer çıkar sahiplerinden birisinin yanında yer alırsam neler olur?
- Eylemlerimin mümkün olan sonuçları kısa ve uzun zaman diliminde neler olabilir?

- Doğruyu söyleme sorumluluğunu en yükseğe çıkarma ve zararları en aza indirmede seçeneklerim neler olabilir?
- Tam olarak, açıkça düşüncelerimi, kararlarımı, çalışma arkadaşlarıma, çıkar sahiplerine ve kitleye yönelik olarak doğrulayabilir miyim?

E-Dergi Yayım Sürecinde Editörlerin ve Hakemliliğin Rolü

Okuyucu kitle, akademik e-dergi editör ve hakemlerinden bir dizi beklenti içindedirler. Bunlar :

- Hata içeren makaleler yayımlanmamalı ve yazarlarına gerekçeleri bildirilmelidir.
- Çalıntı eser ve makaledeki gereksiz unsurlarla mücadele edilmelidir.
- Makelede sunulan bilgilerin ciddi ve akademik sunumuna dikkat edilmeli, bilgiyi sulandırmayla mücadele edilmelidir.
- İçerik ve okunabilirlik açılarından makalelerin kalitesini geliştirmek için çalışmalıdır.
- Yayının yasal olmasına çalışmalı ve yayının son biçimine karar vermelidir.

Yazar Açısından E-Dergilerin Rolü

Elektronik medyadan önce, dergi yayımı bilimsel iletişimin temel bir aracı idi. Bu, eş deyişle kağıda basılı dergi yayıncılığı önemini halen korumaktadır. Basılı dergilerin dağıtım sorunları ve fiyatlarının pahalı olması nedeniyle geniş bir okur kitlesine hitap edememektedir. E-dergilerle, makalelerin geniş bir ölçekte dağıtımı sağlanmış ve yazarlara da evrensel düzeyde makalelerini duyurma imkanı yaratılmıştır.

Birçok araştırmacı için, yayıma kabul edilen makaleleri, çalışmalarının tanınırlığı açısından önemli bir unsurdur. Kitle bağlamında derginin ünlülüğü de genel kabul gören bir unsur olarak yazarların stratejisinde önemli bir yer tutmaktadır. Basılı ya da akademik e-derginin ünlülüğü, editörlerin ve hakemlerin kalitesiyle de ilgilidir.

Basılı derginin üretiminin zaman alması nedeniyle birçok araştırmacı, makalelerini basılı dergiye verip basımını beklemek yerine e-dergide yayımlatmayı benimsemektedirler. Akademisyenler için makalelerin yayımlanması, kariyerleri açısından önemli bir gerekliliktir.

E-yayıncılığın yeni özelliklerinden birisi, elektronik dokümanlara bağlantıdır. Elektronik ortamdaki makaleler, yalıtılmış olarak (dergiye ve sayfalara) değil, ilişkili olduğu yerlere ve makalelere de erişim sağlamaktadır. Hız ve kolay dolaşım, elektronik dokümanlara ulaşmada, basılı dergilere göre çok daha fazla olanak sunmaktadır. Bu özellikleri nedeniyle e-dergiler, daha dinamik ve kitleye daha açık bir yayım özelliği göstermektedir.

E-YAYIM ETİKLERİ

- Makale yazarları gerçeği yansıtmalıdır.
- Makale, orijinal olmalı, başka bir yerde yayımlanmış olmamalıdır.
- Makale, gerçekten yapılmış bir araştırmanın/çalışmanın doğru bir yansıması olmalıdır.
- Makale, profesyonel bir düşünceyle kaleme alınmış olmalı, açık ve kısa olmalıdır.
- Makalede, literatüre ilişkin gözden geçirmeler ve alıntı listeleri tamamlanmış olmalı ve doğru sunulmalıdır.
- Makalede, bireysel ve toplumsal haklar korunmalı, daha iyi şeyler yapmak için uğraşmalı, ele alınan konu, o konudaki son araştırmanın bir gücü olarak yansımalıdır.
- Varsa, çalışmayı destekleyen sponsorlar makalede belirtilmelidir (Technical Writing Ethics, 2000).
- Makalede, izinsiz ya da kaynak gösterilmeden alıntı yapılmamış olması gereklidir.
- Makalede, yayım hakkı sorunu yaşanmamalıdır. Genellikle makalenin yayıma kabul edilmesiyle birlikte yayım hakkı, dergi yayıncısına geçmekte ve bu bağlamda değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Akademik yayıncılıkta, basılı dergilerin maliyeti, dağıtım sorunları nedeniyle elektronik ortamda yayım yapan online dergilere doğru bir geçiş yaşanmaktadır. Akademik e-dergilerin, dünyanın her yanından kolay erişim sağlaması ve çabuk yayıma konulması, arşivinin olması ve başka makalelere veya dergilere bağlantılar verilmesi, yazarına e-posta ile erişim imkanı sağlaması, genelde ücretsiz olması gibi avantajları ile araştırmacılar için, yaptıkları çalışmalarını yayımlayabilecekleri bir araç olma-ya başlamıştır.

Akademik e-dergilerdeki bu avantajlarla birlikte ahlaki olarak uyulması gereken ilkeler bu çalışmada tartışılmaya çalışılmıştır. Akademik e-dergilerin henüz gelişmekte olması, bu dergilere yönelik etik ilkelerin tam olarak oluşmadığını ve basılı dergilerdeki etik ilkelerle bağdaşık olduğunu söylemek gerekmektedir.

Etik ilkelerin basılı dergilerden alınması, bu kurallara e-dergilerde uygulama yönünden bir sıkıntı doğurmamakta, e-dergilerin editörleri ve hakemleri, basılı dergilerdeki titizliğin aynısını akademik e-dergiler için de göstermektedir.

Burada temel sorun; akademik e-dergilerin, akademik çevreler tarafından henüz tam anlamıyla tanınmamış olmasıdır. Bununla birlikte akademik e-dergiler, internetin yayılma ve gelişme hızına bağlı olarak her gün daha gelişmekte ve yaygınlaşmaktadır. Çünkü gelecek internettedir.

KAYNAKLAR

Amnesty International (1994) Codes of Professional Ethics, Londres, Amnesty International.

Demiray U (2003) Electronic Publishing and Academic Dialogue Between Academicians via Online Journals in the New Millenium: A case of TOJDE, Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET, April 2003, <http://www.tojet.net/articles/223.htm> (20.04.2004).

Cipriano M S ve Ruth L (2000) Ethics of Electronic Publishing, Online Journal of Issues in Nursing, http://www.nursingworld.org/ojin/ethicol/ethics_3.htm (21.02.2004).

Jones S L ve Cook C B (2000) Electronic journals: are they a paradigm shift?, Online Journal of Issues in Nursing, 5 (1). http://www.nursingworld.org/topic11/tpc11_1.htm (22.04.2004)

Ludwick R ve Glazer G (2000) Electronic Publishing: The Movement from Print to Digital, Poynter Institute, <http://www.poynter.org/column.asp?id=36&aid=4346> (20.04.2004)

Oğuzertem A Y (2000) Eğitim için İnternet, İnternet için Eğitim: Elektronik İletişim ve Etik [İnternet for Education and Education for İnternet: Electronic Communication and Ethics], <http://inet-tr.org.tr/inetconf5/tammetin/alptekin.doc> (Retrieved 21.02.2004).

Technical Writing "Ethics" (2003) <http://athena.english.vt.edu/~hagedorn/3764/Ethics.html>, (Retrieved 26.03.2004).

Tonta Y (1997) Elektronik Yayıncılık, Bilimsel İletişim ve Kütüphaneler [Electronic Publishing, Scientific Communication and Libraries], Türk Kütüphaneciliği, 11(4), 305-314, <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/eyayin97.htm>, Alıntı: Schauder D (1994) "Electronic Publishing of Professional Articles: Attitudes of Academic and Implications for the Scholarly Communication Industry", Journal of the American for Information, 45 (1).

The University of Minnesota Libraries, "Locating Articles in the Library and Online", <http://tutorial.lib.umn.edu/infomachine.asp?ModuleID=6&LessonID=5&pageID=332>, (27.04.2004).